Skolinspektionen

Bilaga 1

Rapport

2014-04-04
Dnr 400-2013:2457

Verksamhetsrapport

efter kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram vid Sundsvalls gymnasium Västermalm i Sundsvalls kommun

Innehåll

Inledning

Fakta om skolan

Bakgrund och syfte

Frågeställningar

Resultat

Metod och genomförande

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning på yrkesprogram under hösten 2013 och våren 2014. Granskningen vid Sundsvalls gymnasium Västermalm i Sundsvalls kommun ingår i detta projekt. På skolan granskades undervisningen i årskurs 2 på industritekniska programmets inriktningar processteknik, produkt- och maskinteknik samt svetsteknik. Granskningen har ett uttalat elevperspektiv vilket innebär att inspektörerna under tre dagar har följt en klass i årskurs 2.

Sundsvalls gymnasium Västermalm besöktes den 12-14 februari 2014. Ansvariga inspektörer har utredaren Ingrid Essegård och enhetschefen Elisabeth Ahlgren varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisning på yrkesprogram genomförs i ytterligare 63 gymnasieskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som har ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Den enskilda rapporten kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Fakta om Sundsvalls gymnasium Västermalm

Sundsvalls gymnasium är en kommunal skola som består av två enheter: Hedbergska och Västermalm. Utbildningen vid skolenheten Västermalm omfattar barn- och fritidsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet, hantverksprogrammet, industritekniska programmet, naturvetenskapsprogrammet, teknikprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, introduktionsprogrammen samt gymnasiesärskola. Vid granskningstillfället hade Västermalms skola drygt 1400 elever.

Skolans lärare är organiserade i programarbetslag, som träffas varje vecka. Dessa kan bestå av både lärare som undervisar i gymnasiegemensamma ämnen och lärare i programspecifika ämnen. I det industritekniska programmets arbetslag ingår för närvarande endast yrkeslärare. Det finns också ämnesarbetslag, som schemaläggs tillsammans med Hedbergska och träffas cirka tre gånger per termin.

Det industritekniska programmet bestod vid tiden för granskningen av 46 elever. Programmet leds av en rektor som tillträdde sin tjänst i oktober 2013. Samma rektor har också ansvar för bygg- och anläggningsprogrammet och el- och energiprogrammet. Skolan erbjuder tre av det industritekniska programmets fyra möjliga inriktningar; produkt- och maskinteknik, processteknik samt svetsteknik, och klasserna består av elever från alla inriktningarna. Skolan samarbetar med vuxenutbildningen, som köper utbildningsplatser av industritekniska programmet. Delar av undervisningen i processteknik bedrivs vid pappersbruket i Ortviken, cirka fem kilometer från skolan, i lokaler som tillhandahålls av SCA.

Antalet elever i årskurs 2 på programmet var 9, alla pojkar. Ytterligare 3 pojkar i klassen var inskrivna på introduktionsprogram. Den högsta antagningspoängen bland eleverna på nationellt program var 215 och den lägsta var 90.

Bakgrund och syfte

I och med reformeringen av gymnasieskolan 2011 renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program. Syftet med reformen var att bättre förbereda eleverna för kommande arbete eller vidare studier samt att öka genomströmningen i gymnasieskolan. En bättre genomströmning i gymnasieskolan är en vinst både för individen och för samhället. Genomströmningen skiljer sig mellan olika program, där avbrotten överlag är vanligare på yrkesförberedande program än på studieförberedande program. Elever som avbryter sina gymnasiestudier uppger själva att de saknat motivation för

skolan, att utbildningen upplevs som meningslös och att skolan inte gett det stöd eleverna har behov av.

Elever som har avbrutit sina studier har många gånger inte upplevt att de varit delaktiga i beslut om arbetssätt och arbetsformer i skolarbetet och det som de förväntats göra i skolan har inte stämt överens med vad eleverna själva velat. Enligt forskningen blir elever mer studiemotiverade när de upplever att de själva kan vara delaktiga i att utforma undervisningen och dess innehåll. Självständighet och ansvar för den enskilda eleven betonas i skollagen och i läroplanen.

Forskningen visar även att eleverna upplever det som mer motiverande och mer meningsfullt med yrkesämnen då de själva kan identifiera sig som exempelvis en blivande kock eller mekaniker och får arbeta med något "som är på riktigt". Yrkesämnena kan också fungera som en ingång till motivation och självförtroende i de gymnasiegemensamma ämnena. I arbetet med yrkesämnen kan eleverna se behov av att använda kunskaper i gymnasiegemensamma ämnen. Lärande underlättas om det sker i meningsfulla sammanhang, exempelvis genom att i ämnet matematik räkna ut måtten på något som ska tillverkas.

Lärarna har en central roll i att, medvetet eller omedvetet, påverka elevernas motivation och självbild. Det är inte ovanligt att elever på yrkesprogram har erfarenheter från stödundervisning i grundskolan. För elever som har tidigare negativa erfarenheter är det extra viktigt att inte försättas i situationer där de misslyckas igen. Istället gynnas elevernas självförtroende av att de får känna att de lyckas och får bekräftelse på sin progression. Därför är det viktigt med tydlig och löpande återkoppling.

Elever på yrkesprogrammen har ofta relativt låga meritvärden från grundskolan, något som kan vara en indikation på att eleverna inte fått tillräckligt stöd eller motiverats i tillräcklig omfattning under tidigare studieår och att det därför i denna elevgrupp finns stödbehov, bristande motivation och negativa erfarenheter från tidigare studier. Skolverket har påtalat att stödinsatser ofta sätts in för sent. Det konstateras att särskilt stöd främst ges i gymnasiegemensamma ämnen, men sällan i programgemensamma ämnen, vilket också bekräftas av erfarenheter från Skolinspektionens sammanhållna tillsyn av utbildningsföretag.

Kvalitetsgranskningens syfte är att granska om elever på yrkesprogram får en ändamålsenlig undervisning som stärker deras motivation att lära, för att därigenom skapa goda förutsättningar för att eleverna ska nå utbildningens mål och slutföra utbildningen. Elever som riskerar att inte nå kunskapsmålen utgör ett särskilt fokus i granskningen.

Frågeställningar

Möter undervisningen på yrkesprogrammen elevernas intressen, förväntningar och behov så att eleverna upplever undervisningen som meningsfull?

För att besvara den övergripande frågeställningen utgår Skolinspektionen från nedanstående underfrågor:

- Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?
- Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?
- Får eleverna kontinuerlig återkoppling för att synliggöra lärande och progression och därmed stärka tilliten till den egna förmågan?
- Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

Resultat

Utifrån tidigare nämnda bedömningsområden har Skolinspektionen bedömt kvaliteten i undervisningen på industritekniska programmets inriktningar processteknik, produkt- och maskinteknik samt svetsteknik och identifierat tre prioriterade utvecklingsområden. Dessa beskrivs nedan.

Utvecklingsområden

Har eleverna inflytande över undervisningen och anpassas den därefter?

Granskningen visar att eleverna på det industritekniska programmet i ganska liten utsträckning har möjlighet att påverka undervisningen och att den delvis anpassas efter deras intressen och behov.

I intervju med lärarna framgår att elevernas inflytande i yrkesämnena är begränsat, åtminstone i de grundläggande kurserna, där de ska tillägna sig vissa baskunskaper. Därefter kan de få arbeta med egna projekt, till exempel med "snöskotern som har gått sönder". Lärarna i gymnasiegemensamma ämnen menar att det är svårt att få tiden att räcka till, särskilt i 50-poängskurserna, vilket begränsar utrymmet för elevinflytande. De beskriver hur de försöker möta elevernas behov genom att ibland låta dem välja arbets- och examinationsformer och genom att variera undervisningen så mycket som möjligt. Även eleverna uppger i intervju att lärarna, såväl i yrkesämnen som i gymnasiegemensamma ämnen, planerar undervisningen huvudsakligen utan deras medverkan, men att de är nöjda med det, eftersom "läraren vet vad som ska göras" och vad arbetsgivarna vill att man ska kunna. Av intervjun med rektorn framgår att hon inte har någon direkt planering för att säkerställa

elevernas inflytande över undervisningen. Hon betonar dock vikten av elevinflytande och menar att eleverna måste träna sig i detta, även om de själva inte ser behovet.

I Skolinspektionens elevenkät framträder en relativt stor skillnad mellan yrkesämnen och gymnasiegemensamma ämnen avseende elevinflytande och anpassning av undervisningen, där eleverna anser att yrkeslärarna är betydligt bättre på detta. Bilden nyanseras något i elevintervjun, men det framgår ändå att eleverna anser att de har en närmare kontakt med yrkeslärarna och att dessa är bättre på att möta deras intressen och behov. Om något är svårt i yrkesämnena menar eleverna att man kan få hjälp. I gymnasiegemensamma ämnen är det "bara att kämpa på". Lärarna i gymnasiegemensamma ämnen uttrycker i intervju att det är svårt att knyta an till elevernas intressen och erfarenheter. Vissa moment är dock lättare, till exempel "brott och straff" och "sex och samlevnad", medan källkritik inte är lika populärt. I intervju med rektorn framkommer att samtal om individanpassning i gymnasiegemensamma ämnen endast sker på förekommen anledning, när lärare signalerar svårigheter kring en elev. Rektorn har regelbundna möten med yrkeslärarna, men det finns inget forum för möten med lärarna i gymnasiegemensamma ämnen, vilket rektorn själv ser som en brist i sammanhanget.

Formella forum för elevinflytande finns i form av klassråd och programforum, som äger rum två gånger per termin och där rektorn träffar elevrepresentanter från klasserna på programmet. Eleverna uppger dock i intervju att de endast har klassråd en gång per termin, innan programforum, vilket är för sällan för att eleverna ska få kontinuitet i mötesteknik och behandla inflytandefrågor. Organiserade forum för möten mellan lärare och elever saknas också, eftersom inga lärare deltar i programforum och eleverna inte är representerade vid programlagets möten. I det lokala programrådet finns heller inga elever med, men rektorn planerar att utse representanter från programforum.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att Sundsvalls gymnasiums industritekniska program behöver utveckla tydligare forum och strukturer för att säkerställa elevernas rätt till inflytande över sin utbildning. Demokratiska arbetsformer är viktiga också i syfte att utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet. Lärarna i alla ämnen behöver ge eleverna möjlighet att påverka undervisningens former och innehåll genom planering och utvärdering. Rektorn behöver ge lärarna i gymnasiegemensamma ämnen stöd och riktlinjer i arbetet med detta och med att anpassa undervisningen för att möta elevernas behov och intressen.

Placeras kunskapsinnehållet i ett för eleverna meningsfullt sammanhang för att därigenom konkretisera lärandet?

SAMVERKAN FÖR ELEVERNAS LÄRANDE

Enligt läroplanen ska examensmålen för programmet genomsyra elevernas hela utbildning. De intervjuade eleverna känner dock inte till examensmålen och i intervjun med lärarna ges inga exempel på gemensamt arbete mot examenmålen.

När det gäller elevernas upplevelse av meningsfullhet och motivation framträder relativt stora skillnader mellan yrkesämnen och gymnasiegemensamma ämnen i Skolinspektionens elevenkät, där eleverna anser att yrkeslärarna till stor del får undervisningen att kännas meningsfull. De intervjuade eleverna anser att meningen med yrkesämnena är självklar, liksom anknytningen till yrkeslivet i dessa ämnen. Till exempel bedrivs undervisningen vid inriktningen processteknik delvis i SCA:s lokaler vid pappersbruket i Ortviken, vilket ger den en mycket tydlig anknytning till yrkeslivet. Många elever i den aktuella klassen har däremot svårt att se meningen med undervisningen i gymnasiegemensamma ämnen. Både yrkeslärarna och lärarna i gymnasiegemensamma ämnen menar i intervju att det ofta är svårt att motivera eleverna och att vissa moment är svårare än andra. Läraren i processteknik låter ibland eleverna gå ut och titta på produktionen, för att väcka motivation. Rektorn uppger i intervju att hon samtalar mycket med yrkeslärarna om att skapa meningsfulla sammanhang, liknande förhållandena och arbetssättet i Ortviken.

Enligt läroplanen ska lärarna samverka med varandra för att nå utbildningens mål. En sådan samverkan kan också bidra till att eleverna uppfattar utbildningen som en meningsfull helhet där programmets samtliga ämnen har betydelse. Granskningen visar dock att det inte förkommer någon uttalad samverkan mellan yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen på det industritekniska programmet. Av intervjun med lärarna framgår att former för samverkan saknas, eftersom de tillhör olika programarbetslag och för att det saknas tid till planering. De intervjuade eleverna kan inte ge något exempel på ämnessamverkan mellan lärarna. Några av eleverna berättar att de har en kemilärare som tidigare har arbetat som yrkeslärare och som gör bra kopplingar till yrkeslivet. Inga andra exempel på infärgning i gymnasiegemensamma ämnen framkommer, varken från lärare eller elever. Rektorn uppger i intervju att lärarna i yrkesämnen samverkar med varandra. När det gäller samverkan mellan yrkesämnen och gymnasiegemensamma ämnen är det ett område som enligt rektorn behöver utvecklas.

Samtidigt kan tilläggas att de intervjuade eleverna säger sig trivas med sin utbildning. De ska snart ut på sitt första arbetsplatsförlagda lärande (APL),

vilket alla ser fram emot. Eleverna har alltså inte varit på APL ännu, men alla har gjort studiebesök på minst en arbetsplats. Programmet har en god tillgång till bra APL-platser, enligt rektorn, som menar att "det finns ett stort intresse från branschen att det bedrivs en god utbildning i regionen". Av lärarintervjun framgår att det finns en tydlig plan för APL och att det är tydligt knutet till kurserna i yrkesämnen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att samverkan mellan yrkeslärare och lärare i gymnasiegemensamma ämnen på Sundsvalls gymnasiums industritekniska program behöver utvecklas så att undervisningens kvalitet höjs genom att eleverna får ett sammanhang i sina studier. En sådan samverkan kan också tydliggöra arbetet mot utbildningens examensmål och stärka de gymnasiegemensamma ämnenas betydelse så att eleverna upplever dem som mer meningsfulla och relevanta för deras utbildning. Rektorn behöver stötta lärarna genom att skapa förutsättningar och former för samverkan mellan dem.

Får elever i behov av särskilt stöd åtgärder som är anpassade så att eleven ges goda förutsättningar att slutföra utbildningen?

ANPASSNING EFTER ELEVERNAS BEHOV

Granskningen visar att Sundsvalls gymnasium har påbörjat ett arbete med nya, förbättrade rutiner och former för arbetet med elever i behov av särskilt stöd. Av rektorns skriftliga verksamhetsredogörelse samt intervjuer med elever, rektor och elevhälsan framgår att skolan sedan höstterminen 2013 bland annat har infört ett så kallat kunskapscentrum, där elever som riskerar att inte nå målen erbjuds stöd på fastställda tider. Eleverna är också välkomna dit på andra tider för att få stöd och vägledning. I kunskapscentrum kan eleverna få stöd i matematik, svenska och engelska, både i pågående och avslutade kurser. De kan också få allmänt stöd i skolarbetet, till exempel med att strukturera sin tid. Skolan har tre specialpedagoger som arbetar i kunskapscentrum, samt vid behov även har enskild undervisning eller arbetar med grupper av elever.

Några av de intervjuade eleverna har betyget F i flera gymnasiegemensamma ämnen, men säger sig inte ha fått något stöd i ämnena i årskurs 1, utan först nu i tvåan när betygen redan är satta. I intervju med elevhälsan framkommer inte tydligt om eleverna i den aktuella klassen erbjöds stöd under föregående läsår. Nu går de till kunskapscentrum och läser upp betygen i svenska och matematik i en mindre grupp, ett moment i taget. I övriga ämnen har de fått uppgifter att arbeta med på egen hand, något som eleverna själva inte är helt säkra på om de kommer att lyckas med. Eleverna säger sig vara nöjda med det stöd de får i kunskapscentrum, men önskar att de fått hjälpen tidigare. En elev uttrycker i intervjun att det vore "bra om mentorerna pratade med lärarna mer. Nu löstes det först efter att kurserna var slut."

Enligt rektorn har skolan rutiner för att upptäcka och utreda behov av särskilt stöd, men strukturen kring vem som gör vad har varit otydlig. Hon menar att det kan ta tid innan hon får kännedom om elever som behöver stöd. När rektorn får kännedom om att en elev har svårigheter ger hon mentorn i uppdrag att göra en kartläggning. Ofta behöver mentorn hjälp med detta, enligt rektorn. Det framgår dock inte tydligt vilken vägledning mentorerna får i arbetet med att utreda och utforma åtgärdsprogram. De åtgärdsprogram som Skolinspektionen fick ta del av hade vid tiden för granskningen nyligen utarbetats av mentorn, utan specialpedagogens medverkan. De innehöll likartade formuleringar och utgick inte från en beskrivning av elevernas specifika behov.

Svaren i Skolinspektionens elevenkät visar att eleverna upplever en relativt stor skillnad mellan yrkesämnen och gymnasiegemensamma ämnen när det gäller om de får tillräcklig hjälp i skolarbetet, där eleverna anser att yrkeslärarna är bättre på detta. Lärarna uttrycker i intervju att stödet i kunskapscentrum är fokuserat på svenska, matematik och engelska, men att det saknas former för stöd i andra ämnen. Detta bekräftas i intervjun med elevhälsan. Lärarna menar också att det finns rutiner för arbetet med särskilt stöd, men att det kan ta lång tid att få gensvar efter att läraren har signalerat. Några lärare i gymnasiegemensamma ämnen efterlyser tätare kontakt med elevhälsan. I intervjuerna uttrycker rektorn och elevhälsan att yrkeslärarna hittar flexibla lösningar för att ge eleverna stöd inom ramen för pågående kurser. I intervju med elevhälsan framkommer att lärarna "slår knut på sig själv" för att hjälpa eleverna. Samtidigt framkommer synpunkten att lärare i gymnasiegemensamma ämnen ofta tar hänsyn till elevernas svårigheter vid bedömning, prov och redovisningar, men inte vid planering av undervisningen; "Det behövs en planering för att förebygga och anpassa."

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det påbörjade arbetet med att utveckla rutinerna och organisationen för skolans arbete med elever i behov av stöd på Sundsvalls gymnasiums industritekniska program behöver utvecklas ytterligare. Arbetet med utredningar och åtgärdsprogram behöver inriktas på elevernas behov. Vidare behöver rektorn tillsammans med lärarna och elevhälsan utreda förutsättningar och former för att anpassa undervisningen efter elevernas behov och erbjuda stöd inom ramen för den ordinarie undervisningen.

Metod och genomförande

Under hösten 2013 och våren 2014 granskar Skolinspektionen kvaliteten på undervisningen på gymnasieskolans yrkesprogram vid 64 skolor i landet. Av dessa skolor har 54 kommunala huvudmän och 10 fristående huvudmän.

Granskningen har avgränsats till en klass i årskurs 2 på det aktuella programmet och inriktningen. Granskningen har genomförts genom att inspektörerna inför besöket i skolan har tagit del av schema, klasslista och poängplan för den aktuella klassen samt protokoll från skolans lokala programråd. Rektorn på det granskade programmet har också formulerat en verksamhetsredogörelse. Utöver detta har en enkät genomförs med elever vid det granskade programmets årskurs 2. I samband med besöket har inspektörerna tagit del av gällande åtgärdsprogram, betygskatalog och individuella studieplaner i den aktuella klassen.

Vid besöket har en lektion i ämnet entreprenörskap och tre lektionsblock innehållande flera olika yrkesämnen observerats. Elever har intervjuats både enskilt och i grupp. Dessutom har lärare, rektorn och representanter för elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen intervjuats. Besöket har avslutats med en muntlig återkoppling till rektorn om de preliminära resultaten av granskningen. Rektorn har tagit del av och getts möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten.